

Nämä taustoittavat luvut ovat tuhteja tietopaketteja, jotka on myös kuvitettu runsaasti. Erityisesti käsitellessään naisten asemaa varhaisessa kristinuskossa Schenk kuitenkin nojaa osittain vanhentuneeseen paradigmaan, joka korostaa konfliktia sukupuolten välillä. Laajempi poststrukturalistinen kritiikki naishistoriaa kohtaan pitkälti ohitetaan.

Schenkin tutkimuksen ydin on sarkofagimuotokuvien las-kennallinen analyysi, jonka hän pyrkii yhdistämään kirjalliseen aineistoon viimeisessä luvussa. Kirjan nimessä mainittu Crispina viittaa sarkofagiin, jonka kanteen on kaiverrettu kyseinen nimi. Se ja yli 2000 muuta sarkofagiarte-faktia muodostavat aineiston, jota Schenk analysoi. Lähtökohta on kiinnostava, mutta tutkimuksessa on monia ongelmallisia elementtejä. Esimerkiksi Schenkin keskustelu sarkofagimuotokuvista nojaa osin kiistanalaisiin näkemyksiin eikä ota huomioon, että eronteko juutalaisuuden ja kristinuskon välillä varhaisina vuosisatoina ei ole selvää. Arkeologisen aineiston arvioissa tulkinnat ovat ajoittain liian yksinkertaistavia. Schenk tuo kuitenkin esiin keskustelua, jota sukupuolesta käydään arkeologian ja taidehistorian aloilla, ja tekee näkyväksi monia naishahmoja myöhäisantiikin materiaalisesta aineistosta.

Yhdessä nämä kolme arvioitua tutkimusta osoittavat, että kysymys naisten auktoriteetista on ajankohtainen tapa lähestyä naisten asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia varhaisessa kristinuskossa. Auktoriteettia lähestytään avoimena ja neuvoteltavana ominaisuutena, johon yksi keskeinen väylä on ainakin suhteellinen varakkuus; sukupuoli ei yksin

määritä henkilön asemaa. Yhteistä arvioiduille tutkimuksille onkin vaatimus nähdä ja tunnistaa naistoimijat ja heidän merkityksensä varhaisessa kristinuskossa. Historiankirjoitus, joka ei huomioi naisia toimijoina, antaa menneestä vaillinaisen kuvan.

Vilja Alanko, TM
Eksegetiikan ja
sukupuolentutkimuksen
tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto

MARY MAGDALENE.
Elokuva. Ohjaus Garth
Davis. Iso-Britannia/
Yhdysvallat/Australia 2018.

Magdalan Marian näkökulmasta kerrottu tarina Jeesuksen viimeiseltä vuodelta on jakanut kriitikoiden mielipiteitä. Tavanomainen ja keskinkertainen elokuva, ei mitään mullistavaa. Olen tyystin eri mieltä. Olen nähnyt elokuvan nyt kolme kertaa ja joka kerralla olen huomannut uusia yksityiskohtia ja oivalluksia, jotka ihastuttavat. Arvelen, että oma innostukseni johtuu erityisesti siitä, että tarina on kerrottu hyödyntäen uusinta tutkimusta naisten roolista kristinuskon alkuvaiheessa. Elokuvan asiantuntijavoimina ovat olleet professorit Joan Taylor (King's College, Lontoo) ja Helen Bond (Edinburghin yliopisto), ja tutkimuksen vaikutus näkyy elokuvassa vahvasti.

Elokuva katsoo Jeesuksen elämän loppuvaiheita Marian näkökulmasta, eikä ristinkuolemanouse keskiohjaan ja vahvimaksi teemaksi, toisin kuin perintei-

semmissä Jeesus-elokuvissa. Siitä huolimatta elokuva on myös vahvasti Jeesus-elokuva. Joaquin Phoenixin esittämä Jeesus on räjäjäisen karismaattinen, joidenkin mielestä muutamane harmaine hiuksineen aivan liian vanha (Phoenix taisi olla jopa 42-vuotias filmauksissa!) ja siten sopimaton Jeesukseksi. Vuorosanoja ei ole paljon, mutta niiden pohjalta hahmottuva Jeesus on ennen kaikkea inhimillinen: myötätuntoinen, iloinen, surullinen, ihmisyyttä rakastava ja kuolemaa pelkäävä.

Elokuvan alussa on kohtaus, jossa Marian käly on synnyttämässä ja lapsi on väärässä asennossa. Maria haetaan rauhoittamaan ja suostuttelemaan äitiä, jotta kättilö voisi kääntää lapsen. Maria onnistuu tehtävässä ja lapsi syntyy. Sekä lapsi että äiti jäävät eloon. Naisen elämää varjostaneet äitiyteen liittyvät riskit – joihin muutos tuli vasta 1900-luvulla – esitellään heti alkumetreillä.

Rooney Maran esittämä Maria on kalastajaperheen tytär, jota ollaan naittamassa. Hän on jo tavallisen naimiän ohittanut, ehkä jopa 25-vuotias. Hänelle olisi tarjolla leskimies, joka kaipaisi lapsilleen äitiä. Marialla ei oikeastaan olisi paljonkaan sananvaltaa asiaan; isä ja veljet tekevät päätökset. Elokuvan Maria on kuitenkin epätavallinen ja itsenäinen nainen. Koska hän ei tiedä, mikä olisi oikea päätös, hän lähtee illalla keskellä viikkoa rukoilemaan synagogaan. Hänet heitetään lempeästi ulos, mutta hänen veljensä ja isänsä ovat häntä kohtaan vähemmän lempeitä: nainen synagogassa yöllä yksin, yrittää olla kuin mies – mikä häpeä!

Sananvaihto veljen kanssa piirtää esiin naisen rajat ensimmäi-

sen vuosisadan juutalaisuudessa: nainen voi rukoilla synagogassa sapattina muiden naisten kanssa, vain miehet voivat rukoilla muulloinkin. Maria kyseenalaistaa säännön ihmettelemällä, pitääkö naisia opettaa toisin kuin miehiä. Hän toteaa katkeran kuuloisesti: ”Meidän elämämme eivät ole meidän.”

Tyttären ja sisaren tuottamaa häpeää selitetään pois ulkopuolisella voimalla, ja Mariasta yritetään ajaa pois demonia. Veli kutsuu vielä apuun seudulla kiertävän parantajan, Jeesuksen. Jeesus kysyy Marialta, mitä tämä pelkää ja mitä kaipaa. Maria kertoo pelkäävänsä ajatuksiaan, kaipaustaan, onnettomuuttaan ja sitä, että häpäisee perheensä. Hän kertoo kaipaavansa Jumalan tuntemista. Jeesus toteaa, ettei hän löydä Mariasta demoneita ja että tämä on tuntenut Jumalan läsnäolon, se on ollut hiljaisuudessa – se on aina ollut siellä ja Maria on oivaltanut sen tiedostamattaankin.

Näin jo elokuvan alussa piirretään esiin naisen rajat ja mahdollisuudet. Ajatus äitiydestä vaaroinen ei houkuttele, ja samaan aikaan Marialla on sisäinen palo Jumalan lähelle. Maria päättää luopua perheestä ja lähtee seuraamaan Jeesusta. Hänestä tulee opetuslapsi muiden joukossa. Hän kastaa erityisesti naisia. Jeesus lähettää opetuslapset julistamaan pareittain Jumalan valtakunnasta. Pietarille hän sanoo: ota Maria pariksesi, olkaa apostoleitani. Marian rooli yhtenä apostoleista korostuu.

Maria ja Pietari saapuvat roomalaisten tuhoamaan kylään. Seuraa kohtaus, jonka ytimessä on uusimman tutkimuksen mukainen tulkinta kristinuskon sano-

masta ja samalla sen vetovoimasta. Maria ja Pietari löytävät kuolemaisillaan olevia kyläläisiä, lapsia, vanhempia ja vanhuksia. Pietari hoputtaa rationaalisesti Mariaa: ei tänne kannata jäädä, näitä ihmisiä ei voi enää auttaa. Maria kieltäytyy hylkäämästä ihmisiä ja lähtee hakemaan vettä. Hän juottaa, hellii ja hoivaa ihmisiä sekä rukoilee heidän kanssaan. Marian järkähtämättömyyden vuoksi myös Pietari joutuu auttamaan. Pieni kuoleva lapsi käsivarsillaan hänessä herää myötätunto. Kohtauksen lopussa Pietari toteaa: nyt ymmärrän. Kyse on armeliaisuudesta. Mielestäni kohtaus korostaa diakoniaa, laupeutta ja lähimmäisen rakastamista – myös silloin, kun niistä ei ole selvää hyötyä. Tämä korostus on myös tutkimusten mukaan ollut merkittävä osa kristinuskon vetovoimaa.

Juudaksen rooli on elokuvassa keskeinen, ja se mukaillee muun muassa monien juutalaisten tutkijoiden esittämää tulkintaa, jonka mukaan Juudas oli pelastuksen kannalta välttämätön tekijä. Hänestä tulee Jeesuksen innokas seuraaja, joka odottaa kiihkeästi köyhyyden, sorron ja kuoleman loppumista. Juudas kuvataan vaimoan ja tyttärtään rakastavaksi ja kaipaavaksi hahmoksi. Nämä ovat kumpikin kuolleet, ja Juudas toivoo saavansa heidät jälleen luokseen Jeesuksen avulla. Hän kavaltaa Jeesuksen, jotta tämän olisi pakko toimia ja näyttää voimansa. Mutta Jeesus kuoleekin ristille. Maria ja Juudas kohtaavat toisensa Jeesuksen kuoleman jälkeen. Pettynyt Juudas sanoo Marialle lähtevänsä perheensä luo ja hirttää itsensä. Juudaksen hahmo on historiassa valjastettu antisemitismin palvelijaksi. Moni tutkija on korostanut, että toisen-

laisella tulkintalinjalla olisi ehkä voitu välttää pahinta juutalaisvihaa. Toisaalta tutkijat ovat myös lakonisesti todenneet, että paha juutalainen olisi löydetty syntipukiksi joka tapauksessa. Esimerkiksi Kaifas olisi sopinut tähän rooliin.

Maria herää sunnuntaiaamuna Jeesuksen kuoleman jälkeen ja kohtaa elävän Jeesuksen. Hän lähtee kertomaan uutista muille opetuslapsille, jotka ovat olleet piilossa. Pietari kysyy, näkikö Maria Jeesusta kuolemassa. Maria toteaa olleensa Jeesuksen kanssa loppuun saakka. Sitten hän kertoo, että on nähnyt Jeesuksen terveenä, ilman kipuja. Pietari toteaa Marian nähneen unta. Seuraa kohtaus, jossa Maria opettaa, mitä Jeesus tarkoitti valtakunnan tulemisella. Sitä ei voi saavuttaa sodalla, ristiriidoilla tai tuholla. Se ei ole liekeissä ja veressä, vaan ihmisten sisällä. Elokuvan Pietari uskoo vastentahtoisesti, että Maria näki Jeesuksen. Hän innostuu, että Jeesus palaa; tämä on uuden alku. Samaan hengenvetoon hän toteaa, että on epäreilua, että Jeesus on kertonut Marialle enemmän asioita kuin miesapostoleille. Elokuvan käsikirjoituksessa kuulee Filippuksen ja Marian evankeliumien vuoropuhelua Marian asemasta auktoriteettina ja Jeesuksen suosikkina.

Elokuvan ovat käsikirjoittaneet Helen Edmundson ja Philippa Goslett. Näin Edmundsonin versio on Anna Kareninasta Tukholman Dramatenissa ja olin ihmeissäni, miten hän onnistui luomaan intensiivisen ja olennaiseen keskittyvän kaksituntisen esityksen Tolstoin tiiliskiven paksuisesta romaanista. Goslett puolestaan on palkittu muun muassa käsikirjoituksestaan elokuvaan *Little Ashes*, joka kertoo Salvador Dalín

ja Federico García Lorcan suhteesta. Heidän taidoistaan sekä taustatutkijoiden ja ohjaaja Garth Davisin asiantuntemuksesta on syntynyt paras näkemäni elokuva kristinuskon alkuvaiheista.

Elokuva toimii myös erinomaisesti opetusvälineenä rippikoulusta yliopisto-opiskeluun. Sen ohella kannattaa tosin käydä läpi lähteitä ja tutkimusta ja muodostaa kuva tapahtumista. Tällöin on mahdollista huomata ihan eri asioita kuin jos katsoo elokuvan niin sanotusti kylmiltään.

Yksi elokuvan monista teemoista on nähdyksi ja kuulluksi tuleminen. Se näkyy siinä, miten Jeesus ja Maria kohtaavat ihmiset. Maria sanoo kuolevalle: sinut on nähty ja kuultu jokaisessa rakkautenteossa. Kristinuskon ytimessä on sisäinen henkilökohtainen ymmärrys Jumalan valtakunnasta, joka näkyy rakkauden teoissa ja armossa toisia ihmisiä kohtaan. Maria on se, joka ymmärtää Jeesuksen sanoman parhaiten, ja Maria on se, joka työnnetään marginaaliin.

Elokuvan roolitus on etnisesti monipuolista, mikä saa katsojan huomaamaan piintyneet mielikuvansa Raamatun henkilöistä. Dialogi on niukkaa ja tyylliteltyä. Elokuvassa on paljon nopeita leikkauksia, jotka minulta menivät ohi ensimmäisellä katselukerralla. Esimerkiksi Jeesus ja temppelein rahanvaihtajat -kohtauksessa huomasin vasta toisella kerralla, mitä kaikkia viittauksia kuvauksesta löytyi. Samoin kävi, kun katsoin kohtausta, jossa Maria ja hänen veljensä sukeltavat kilpaa Genesaretinjärvestä. Vielä kolmannellakin kerralla löysin uutta symboliikkaa. Sukeltaminen, kelluminen, pimeys ja valo toimivat upeasti.

Elokuvan levitys viivästyi, ja sitä on varjostanut yhden elokuvan tuottajan, Harvey Weinsteinin, oikeudenkäynti. Ehkä näistä syistä *Mary Magdalene* ei ole saanut ansaitsemaansa arvostusta. Se on kuitenkin ehdottomasti katsomisen arvoinen elokuva ja samalla upea taideteos.

**Päivi Salmesvuori, dos.
Kirkkohistorian yliopistotutkija
Helsingin yliopisto**

**VIRGINIA BLANTON,
VERONICA O'MARA &
PATRICIA STOOP (ED.)
Nuns' Literacies in Medieval
Europe: The Hull Dialogue.
Medieval Women: Texts
and Contexts 26. Turnhout:
Brepols 2013. 367 s.**

**Nuns' Literacies in
Medieval Europe: The
Kansas City Dialogue.
Medieval Women: Texts
and Contexts 27. Turnhout:
Brepols 2015. 413 s.**

**Nuns' Literacies in Medieval
Europe: The Antwerp
Dialogue. Medieval
Women: Texts and
Contexts 28. Turnhout:
Brepols 2017. 502 s.**

Keskiajan kirjallisen kulttuurin tutkimus on viime vuosina laajentunut uusille alueille. Myös naisten rooli lukijoina, kirjoittajina sekä kirjojen käyttäjinä ja omistajina on saanut aiempaa suurempaa huomiota. Samalla käsitys siitä, mitä lukutaito, lukeminen ja kirjallinen kulttuuri keskiajalla tarkoittivat, on muuttunut moniulotteisem-

mäksi. Virginia Blantonin, Veronica O'Maran ja Patricia Stoopin organisoima kansainvälinen Nuns' Literacies -verkosto on omalta osaltaan pyrkinyt monipuolistaamaan kuvaa keskiajan naisten osallisuudesta kirjalliseen kulttuuriin. Tutustuin verkoston toimintaan vuonna 2013 Antwerpenissa järjestetyssä konferenssissa. Tämä oli viimeinen verkoston järjestämästä kolmesta konferenssista. Ensimmäiset kaksi järjestettiin vuosina 2011 (Hull) ja 2012 (Kansas City). Verkoston on tarkoitus jatkaa toimintaansa jossain muodossa myös tulevaisuudessa.

Blanton, O'Mara ja Stoop ovat tehneet ison työn toimittaessaan konferenssien sadon kolmeksi julkaisuksi, joiden yhteislaajuus on kunnioitettavat 1282 sivua. Kirjoittajia on 45 ja artikkeleita 53, minkä lisäksi jokaisessa kirjassa on johdanto. Lopputulos on värikäs mosaiikki nunnien kirjallisesta kulttuurista. Kirjoittajajoukko on kansainvälinen, ja tutkimuskohteet sijoittuvat eri puolille nykyistä Eurooppaa aiheiden vaihdeltaessa böömiläisten prinsessojen kasvatuksesta irlantilaisten nunnien Espanjassa ylläpitämien luostarikoulujen toimintaan. Aikarajaus ulottuu 700-luvulta 1500-luvun loppuun, mutta painopiste on myöhäiskeskiajassa.

Ei ole sattumaa, että otsikon "literacies" on monikossa. Tällä haastetaan perinteistä näkemystä käsitteen sisällöstä. Kyse ei ole vain (latinan) luku- ja kirjoitustaidosta, vaan laajemmin osallistumisesta kirjalliseen kulttuuriin. Tähän sisältyvät muun muassa lukeminen, kirjoittaminen, latinan ja kansankielten taito, kääntäminen, kirjojen kopioiminen, visuaalinen lukutaito ja tekstien omaksuminen kuulemalla. Luku-